

Vekî B. Cerrâh'ın Kitabü'z-Zühd Eseri Üzerine Bir Değerlendirme | Sevdener Cebeci

İDE AKADEMİ | DÖNEM ÖDEVİ 2020-2021

Kitabü'z-Zühd ve Rekaik, Kitâbü'r-Rikak isimleriyle bilinen eserler hadis kitaplarında zühd başlığı altında toplanan zühd ile ilgili rivayetlerin zaman içerisinde müstakil eserler halinde yazılmaya başlanmasıyla oluşmuştur. En yaygın olarak yazıldıkları dönem hicri ikinci ve üçüncü yüzyıllardır. Bu eserleri yazarlar çoğunlukla zühde ilgi duyan muhaddisler ve sufilerdir. 1 Kitabü'z- Zühd' ler İslam düşüncesinin ilk yüzyıllarındaki dindarlık anlayışı hakkındaki ana kaynaklardandır. Ayrıca hadis literatürü içerisinde yer almalarının yanında ilk tasavvufî eserlere kaynaklık etmeleri bakımından önemli eserlerdir. Bu çalışmamızda erken dönem muhaddislerinden Vekî b. Cerrâh'ın (ö. 197/812) Kitabü'z-Zühd' ünü inceleyeceğiz ve onunla aynı dönemde yaşamış muhaddis Muâfâ b. İmrân'ın (ö. 185/801) Kitabü'z-Zühd' üyle karşılaştıracacağız.

Ebû Süfyân Vekî b. el-Cerrâh b. Melîh er-Ruâsî döneminde büyük bir hadis ve fıkıh alimi olarak tanınmıştı. Hicrî 128 veya 129'da doğmuştu ve Ruâsî nisbesinden anlaşıldığı üzere Benî Ruâs kavmine mensup bir Araptı. Çok erken yaşta hadis ilmi tahsiline başlayan Vekî b. Cerrâh, İkrime b. Ammâr, Mâlik b. Enes, Evzâî, Süfyân es-Sevrî gibi isimlerden hadis rivayet etti. İlim öğrenmek için Mekke, Medine, Kudüs, Mısır, Bağdat, Abadan gibi şehirlere yolculuklar yaptı.

Hafızasının çok güçlü olmasıyla meşhurdur. Hadis rivayeti için güvenilir bir ravi olduğu konusunda hadis alimleri görüş birliği etmişlerdir. 2 Rivayet konusunda manen rivayeti savunmuştur. "Eğer mana ile rivayetin sınırları geniş tutulmamış olsaydı, insanlar helak olurdu" demiştir. Hadisçiliğinin yanında fıkıh ilminde de yetkindi. İlk fıkıh eserleri yazarların arasında ismi geçmektedir. 3 Ehl-i hadis olmasına rağmen rey karşıtı değildi, Ebû Hanîfe'den hadis rivayet etmiş ve fetvalarında onun

görüşlerinden yararlanmıştı. Hatta İbn Adî (ö. 365/976) Ebû Hanîfe'ye olan bu yakınlığı yüzünden

Özafşar, "Zühd ve Rekaik", s. 535-37.

Özafşar, "Vekî b. Cerrâh", s. 8-9.

Tuğlu – Yıldırım, "Vekî b. Cerrâh ve Kitabü'z-Zuhd Adlı Eseri", s. 135.

onu Allah'ın lanetine layık görmüştür. 4 Vekî b. Cerrâh'ın Şîî veya Râfîzî olduğunu söyleyen kayıtlar mevcuttur fakat bu erken dönem Kûfeli hadisçilerin Hz. Ali'yi Hz. Osman'dan üstün saymalarından kaynaklanmıştır. Ayrıca Vekî, halku'l-Kur'ân ve o dönemki diğer ihtilafî konularda Mutezile ve diğer ana akım dışı mezheplere şiddetle karşı çıkmıştır ve Allah'ın sıfatlarıyla ilgili rivayetler hakkında yorum yapmamıştır. Hayatı boyunca siyasetten uzak duran Vekî b. Cerrâh Halife Hârûnürreşîd ve oğlu Halife Emîn tarafından kendisine teklif edilen kadılık görevlerini kabul etmemiştir. 5 Kaynaklarda zikredilen eserleri el-Musannef, Sünen (Musannef ile aynı olduğu da söylenmektedir), el-Marife ve't-Târih, Tefsîru'l-Kur'ân, Kitabü'z-Zühd, Müsned, Kitâbu Fedâilî's- Sahâbe, Kitâbu'l-Hîbe 'dir. 6

Vekî b. Cerrâh'ın bu çalışmamızda ele alacağımız Kitabü'z-Zühd' ü türünün en eski örneklerinden biridir. Ayrıca hadis literatürünün de erken dönem kaynakları içerisinde yer alır. Eserin orijinal nüshası Şam Zahiriyye Kütüphanesi Âmm 1033'tedir. Abdurrahman Abdülcebbâr el- Feryevâî eseri 1984'te yüksek lisans tezi olarak tahkik etmiş ve eser üç cilt halinde Medine'de basılmıştır. 7 Eser iki kez Türkçe'ye çevrilmiştir. İlki Ali Pekcan tarafından Hayatı Allah'a Adamak ismiyle 2010 İstanbul'da basılmış olan tercümedir. İkincisi Ahmet Yıldırım ve Nuri Tuğlu tarafından yapılan Zahidler Kitabı adlı ve Feryevâî'nin neşrini esas alan 2012 basımlı tercümedir.

Bu eser hakkında yazılmış tek makale yine aynı yazarlar tarafından "Vekî b. Cerrâh ve Kitabü'z- Zuhd Adlı Eseri" adıyla Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde 2010'da yayınlanmış makedir.

Vekî b. Cerrâh'ın Kitabü'z-Zühd' ünde toplam 539 rivayet yer almaktadır. Bu rivayetler yetmiş üç bab altında konularına göre ayrılmıştır. Neşre hazırlayan Ferivâî'nin tespitine göre 539 rivayetin 200 tanesi merfû, 193'ü mevkuf, 132'si maktû ve 14'ü İsrâiliyat türünden haberdır. 8 Yıldırım ve Tuğlu'nun tespitlerine göre ise merfû olanlar 192 tanedir. İki durumda da mütercimlerin vurguladığı gibi kitabın yaklaşık olarak üçte biri merfû rivayetlerdir. Bu durum o dönemde yazılan

Tuğlu – Yıldırım, a.g.e. , s. 133.

Özaşar, a.g.e. , s. 8-9.

Tuğlu – Yıldırım, a.g.e. , s. 132.

Vekî b. Cerrâh, Kitabu'z-Zuhd – Zahidler Kitabı , s. 26.

Özaşar, a.g.e. , s. 8-9

diğer Kitabü'z-Zühd eserlerinde de görülür. Mütercimler ayrıca Vekî b. Cerrâh'ın merfû olarak bilinen rivayetlerin mevfu tariklerine de yer verdiğine dikkat çekerler. Mesela 499. rivayet olan "Yerdekilere merhamet et ki göktekiler de sana merhamet etsin" rivayetini Vekî, Abdullah b. Mesud'un sözü olarak aktarmıştır fakat bu rivayet başka kaynaklarda merfû olarak geçmektedir. 9 Eserin içeriğini konuları açısından incelediğimizde ibadetlerin fazileti, ölümü düşünmek, cömertlik, sabır, hüzn gibi çok farklı meselelerde rivayetlerin yer aldığını görürüz. Tasavvuf tarihi araştırmacısı Hacı Bayram Başer "Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: Kitâbü'z- zühd'ler" makalesinde İslam'ın ilk iki asrında yazılan zühd eserlerinin genel bir dindarlık anlayışını ortaya koyduğunu ve zühdün sonraki yüzyıllarda kazandığı "dünyadan elini çekme" den daha geniş bir manaya sahip olduğunu iddia eder. Ona göre bu dönemde zühd belli biçimleri olan bir ibadetten öte her ibadeti kendisinde toplayan "kuşatıcı ibadet" olarak görülmüştür. Ayrıca Başer İslami ilimler ayrışırken boş kalan ahlak alanını zühdle ilgili eserlerin doldurduğunu söyler. Bu iddialarına gösterdiği kanıtlardan biri Kitabü'z-Zühd' lerdeki rivayetlerin dindarlığın ve güzel ahlakın hemen her alanıyla ilgili olmasıdır. 10 Bu bağlamda ele alındığında Vekî b. Cerrâh'ın eseri Başer'in iddiaları doğrular niteliktedir. Eserde zühdün dünyadan uzaklaşma anlamıyla ilgili olan rivayet sayısı sadece altmış yedidir. Bunların içinde fakirlik, Hz. Peygamber'in zahidane yaşantısı, az gülme, az yeme gibi konularla ilgili rivayetler yer almaktadır. Mesela yüz seksen beşinci rivayette Hz. Peygamber'in "Ademoğlunun iki vadi dolusu malı olsa, üçüncü vadiyi ister. Onun karnını ancak toprak doyurur..." hadisi nakledilmiştir. 11 Ayrıca zühd kelimesinin doğrudan geçtiği rivayetlerde kelimenin yalnızca zevkleri terk etme manası yoktur. Kitaba başlangıcında yer alan altı maktû rivayet zühdün mahiyetine dairdir. Mesela burada Hz. Ömer'den "Sen dünyada ahiret ameline zühdden daha faziletli bir şey ile ulaşamazsın" ve "İyi ve kötü ahlakı birbirine karıştırmaktan ve kötü ahlaktan uzak dur!" rivayet edilir. 12 Devamında "Zühd hakkında Hz. Peygamber'in Nasihati" başlığı altında Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 32. Başer, "Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: Kitâbü'z-zühd'ler", s. 3-23. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 95. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 38. iki merfû, bir mevkûf, bir maktû rivayet gelir. Merfû rivayetlerden biri "İki nimet vardır ki insanların çoğu onlar hakkında aldanmıştır: Sıhhat ve boş zaman." hadis-i şerifidir. 13 Başer de makalesinde zühdün kuşatıcı anlamına işaret ederken baştaki maktû rivayetlerden Ebû Vâkid Leysî'nin (ö. 161/778) "Dünyada pek çok amel işledik fakat zühdden daha üstün bir amel bulamadık" rivayetini örnek gösterir. 14 Eserde ahlakî davranışlarla ilgili olarak yaklaşık yetmiş üç rivayet vardır. Bu rivayetler yumuşak huyluluk, merhamet, dili tutma, haya sahibi olma, yalancılık, haset ve diğer birçok ahlaki meseleleri içerir. Mesela "Müminlerin en olgunu ahlak bakımından en güzel olanır" hadis-i şerifi bu konudaki rivayetlerden biridir. 15 Bunlara ek olarak diğer konular diyebileceğimiz temizlik, fıkıh sahibi olma, Benî İsrâil'den nakil, Allah için sevmek gibi değişik meselelerde rivayetler vardır. Görüldüğü üzere Başer'in teziyle uyumlu olacak şekilde Vekî'nin eserindeki rivayetler çok farklı konuları kapsamaktadır ve zühd kelimesi kuşatıcı bir manada kullanılmıştır. Vekî b. Cerrâh'ın Kitabü'z-Zühd 'ünü onunla aynı dönemde yaşamış Muâfâ b. İmrân'ın (ö. 185/801) eseriyle karşılaştırdığımızda birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. Muâfâ b. İmrân tebeu't-tâbiinden olan büyük bir hadis alimidir ve sika kabul edilen bir ravidir. İbn Cüreyc, Evzâî, Süfyân es-Sevrî gibi isimlerden

ilim tahsil etmiştir ve kendisinden rivayette bulunanlar arasında Abdullah b. Mübarek, Bişr el-Hâfî gibi kişilerinin yanında Vekî de vardır. Rivayetleri Buhârî'nin el- Câmi' u's-sahîh'i ve Ebû Dâvûd Sünen'inde yer almaktadır. 16 Kitâbü'z-Zühd 'ünde on dört başlık altında 268 rivayet nakledilmiştir. Bunların içinde 124 merfû, 100 mevkuf ve 44 maktû' hadis mevcuttur. Rivayetlerin neredeyse yarısı merfû hadis olduğu için oran olarak bakıldığında Vekî'nin eserinden fazladır. Rivayetlerin konuları mal ve evladın fitnesi, az yeme ve uyuma, makam tehlikesi, fakirliğin fazileti gibi konulardır. 17 Vekî'nin eserinin aksine ahlakî davranışlara dair rivayetler çok azdır, yalnızca tevazu sahibi olmak üzere rivayetler vardır. İki eserde de ortak olan bazı rivayetler Hz. Peygamberin "Bu dünyada malı çok olan kimseler ahirette sevabı az olanlardır. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 39. Başer, a.g.e , s. 5. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 167. Hatiboğlu, "Muâfâ b. İmrân", s. 305-6. Muâfâ b. İmrân, Kitâbü'z-Zuhd . Ancak "Malımı şu veya bu şekilde infak edin" diyen kimseler müstesnadır." 18 hadis-i şerifi ve Hz. Aişe'den nakledilen "Muhammed'in (s.a.v.) ailesi o vefat edinceye kadar üç gün üst üste arpa ekmeği yiyerek doymamıştır" 19 rivayettir. Ayrıca Vekî'nin eserinde yer almayan ve yöneticiliğin kötü görülmesi, soyla övünme ve başkalarının soyunu yeme, eti az yeme konuları hakkında rivayetler vardır. Sonuç olarak, Vekî'nin eseri konu ve rivayet sayısı açısından Muâfâ b. İmrân'ın eserine kıyasla daha kapsamlıdır fakat merfû hadisler sahabe ve tâbiûn sözlerinden azdır. İki eserin en büyük ortak noktası rivayetlerin Müslümanların dünya hayatını ve sosyal yaşantısını düzenlemeye yönelik olmasıdır. Muâfâ b. İmrân'ın eserindeki rivayetler zühdün daha çok dünyadan uzaklaşma yönünü ele alsa da her iki eserin esas meselesi ideal Müslüman dindarlığıdır. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 90, Muâfâ b. İmrân, a.g.e , s. 43. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 69, Muâfâ b. İmrân, a.g.e , s. 203. KAYNAKÇA Başer, Hacı Bayram, "Tasavvufi Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: Kitâbü'z-zühd'ler", İslam Ahlak Literatürü , ed. Ömer Türker – Kübra Bilgin, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016, s. 3- 23. Hatiboğlu, İbrahim, "Muâfâ b. İmrân", DİA , 2005, XXX, s. 305-6. Muâfâ b. İmrân, Kitâbü'z-Zuhd, trc. Ahmet Yıldırım – Halil İbrahim Doğan, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018. Özafşar, Mehmet Emin, "Vekî b. Cerrâh", DİA, 2013, XLIII, s. 8-9. , "Zühd ve Rekaik", DİA, 2013, XLIV, s. 535-37. Tuğlu, Nuri – Ahmet Yıldırım, "Vekî b. Cerrâh ve Kitabu'z-Zuhd Adlı Eseri", Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXV/2 (2010) , s. 127-144. Vekî b. Cerrâh, Kitabu'z-Zuhd – Zahidler Kitabı, trc. Ahmet Yıldırım – Nuri Tuğlu, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2012.

diğer Kitâbü'z-Zühd eserlerinde de görülür. Mütercimler ayrıca Vekî b. Cerrâh'ın merfû olarak bilinen rivayetlerin mevkuf tarihlerine de yer verdiği dikkat çekerler. Mesela 499. rivayet olan "Yerdekilere merhamet et ki göktekiler de sana merhamet etsin" rivayetini Vekî, Abdullah b.

Mesud'un sözü olarak aktarmıştır fakat bu rivayet başka kaynaklarda merfû olarak geçmektedir. 9 Eserin içeriğini konuları açısından incelediğimizde ibadetlerin fazileti, ölümü düşünmek,

cömertlik, sabır, hüzn gibi çok farklı meselelerde rivayetlerin yer aldığını görürüz. Tasavvuf tarihi araştırmacısı Hacı Bayram Başer "Tasavvufi Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: Kitâbü'z- zühd'ler" makalesinde İslam'ın ilk iki asrında yazılan zühd eserlerinin genel bir dindarlık anlayışını ortaya koyduğunu ve zühdün sonraki yüzyıllarda kazandığı "dünyadan elini çekme" den daha geniş bir manaya sahip olduğunu iddia eder. Ona göre bu dönemde zühd belli biçimleri olan bir ibadetten öte her ibadeti kendisinde toplayan "kuşatıcı ibadet" olarak görülmüştür. Ayrıca Başer İslami ilimler ayrışırken boş kalan ahlak alanını zühdle ilgili eserlerin doldurduğunu söyler. Bu iddialarına gösterdiği kanıtlardan biri Kitâbü'z-Zühd' lerdeki rivayetlerin dindarlığın ve güzel ahlakın hemen her alanıyla ilgili olmasıdır. 10

Bu bağlamda ele alındığında Vekî b. Cerrâh'ın eseri Başer'in iddiaları doğrular niteliktedir.

Eserde zühdün dünyadan uzaklaşma anlamıyla ilgili olan rivayet sayısı sadece altmış yedidir. Bunların içinde fakirlik, Hz. Peygamber'in zahidane yaşantısı, az gülme, az yeme gibi konularla ilgili rivayetler yer almaktadır. Mesela yüz seksen beşinci rivayette Hz. Peygamber'in "Ademoğlunun iki vadi dolusu malı olsa, üçüncü vadiyi ister. Onun karnını ancak toprak doyurur..." hadisi nakledilmiştir. 11 Ayrıca zühd kelimesinin doğrudan geçtiği rivayetlerde kelimenin yalnızca zevkleri terk etme manası yoktur. Kitaba başlangıcında yer alan altı maktû' rivayet zühdün mahiyetine dairdir. Mesela burada Hz. Ömer'den "Sen dünyada ahiret ameline zühdden daha

faziletli bir şey ile ulaşamazsın" ve "İyi ve kötü ahlakı birbirine karıştırmaktan ve kötü ahlaktan uzak dur!" rivayet edilir. 12 Devamında "Zühd hakkında Hz. Peygamber'in Nasihati" başlığı altında

Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 32.

Başer, "Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: Kitâbü'z-zühd'ler", s. 3-23.

Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 95.

Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 38.

iki merfû, bir mevkûf, bir maktû rivayet gelir. Merfû rivayetlerden biri "İki nimet vardır ki insanların çoğu onlar hakkında aldanmıştır: Sihat ve boş zaman." hadis-i şerifidir. 13 Başer de makalesinde zühdün kuşatıcı anlamına işaret ederken baştaki maktû rivayetlerden Ebû Vâkid Leysî'nin (ö. 161/778) "Dünyada pek çok amel işledik fakat zühdden daha üstün bir amel bulamadık" rivayetini örnek gösterir. 14 Eserde ahlâkî davranışlarla ilgili olarak yaklaşık yetmiş üç rivayet vardır. Bu rivayetler yumuşak huyluluk, merhamet, dili tutma, haya sahibi olma, yalancılık, haset ve diğer birçok ahlâkî meseleleri içerir. Mesela "Müminlerin en olgunu ahlak bakımından en güzel olanır" hadis-i şerifi bu konudaki rivayetlerden biridir. 15 Bunlara ek olarak diğer konular diyebileceğimiz temizlik, fıkıh sahibi olma, Benî İsrâîl'den nakil, Allah için sevmek gibi değişik meselelerde rivayetler vardır. Görüldüğü üzere Başer'in teziyle uyumlu olacak şekilde Vekî'nin eserindeki rivayetler çok farklı konuları kapsamaktadır ve zühd kelimesi kuşatıcı bir manada kullanılmıştır. Vekî b. Cerrâh'ın Kitâbü'z-Zühd 'ünü onunla aynı dönemde yaşamış Muâfâ b. İmrân'ın (ö. 185/801) eseriyle karşılaştırdığımızda birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. Muâfâ b. İmrân tebeu't-tâbiünden olan büyük bir hadis alimidir ve sika kabul edilen bir ravidir. İbn Cüreyc, Evzâî, Süfyân es-Sevrî gibi isimlerden ilim tahsil etmiştir ve kendisinden rivayette bulunanlar arasında Abdullah b. Mübarek, Bişr el-Hâfî gibi kişilerinin yanında Vekî de vardır. Rivayetleri Buhârî'nin el- Câmi' u's-sahîh'i ve Ebû Dâvûd Sünen'inde yer almaktadır. 16 Kitâbü'z-Zühd 'ünde on dört başlık altında 268 rivayet nakledilmiştir. Bunların içinde 124 merfû, 100 mevkuf ve 44 maktû hadis mevcuttur. Rivayetlerin neredeyse yarısı merfû hadis olduğu için oran olarak bakıldığında Vekî'nin eserinden fazladır. Rivayetlerin konuları mal ve evladın fitnesi, az yeme ve uyuma, makam tehlikesi, fakirliğin fazileti gibi konulardır. 17 Vekî'nin eserinin aksine ahlâkî davranışlara dair rivayetler çok azdır, yalnızca tevazu sahibi olmak üzere rivayetler vardır. İki eserde de ortak olan bazı rivayetler Hz. Peygamberin "Bu dünyada malı çok olan kimseler ahirette sevabı az olanlardır. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 39. Başer, a.g.e. , s. 5. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 167. Hatiboğlu, "Muâfâ b. İmrân", s. 305-6. Muâfâ b. İmrân, Kitâbü'z-Zuhd . Ancak "Malımı şu veya bu şekilde infak edin" diyen kimseler müstesnadır." 18 hadis-i şerifi ve Hz. Aişe'den nakledilen "Muhammed'in (s.a.v.) ailesi o vefat edinceye kadar üç gün üst üste arpa ekmeği yiyerek doymamıştır" 19 rivayetidir. Ayrıca Vekî'nin eserinde yer almayan ve yöneticiliğin kötü görülmesi, soyla övünme ve başkalarının soyunu yeme, eti az yeme konuları hakkında rivayetler vardır. Sonuç olarak, Vekî'nin eseri konu ve rivayet sayısı açısından Muâfâ b. İmrân'ın eserine kıyasla daha kapsamlıdır fakat merfû hadisler sahabe ve tâbiûn sözlerinden azdır. İki eserin en büyük ortak noktası rivayetlerin Müslümanların dünya hayatını ve sosyal yaşantısını düzenlemeye yönelik olmasıdır. Muâfâ b. İmrân'ın eserindeki rivayetler zühdün daha çok dünyadan uzaklaşma yönünü ele alsa da her iki eserin esas meselesi ideal Müslüman dindarlığıdır. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 90, Muâfâ b. İmrân, a.g.e , s. 43. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 69, Muâfâ b. İmrân, a.g.e , s. 203. KAYNAKÇA Başer, Hacı Bayram, "Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: Kitâbü'z-zühd'ler", İslam Ahlak Literatürü , ed. Ömer Türker – Kübra Bilgin, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016, s. 3- 23. Hatiboğlu, İbrahim, "Muâfâ b. İmrân", DİA , 2005, XXX, s. 305-6. Muâfâ b. İmrân, Kitâbü'z-Zuhd, trc. Ahmet Yıldırım – Halil İbrahim Doğan, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018. Özafşar, Mehmet Emin, "Vekî b. Cerrâh", DİA, 2013, XLIII, s. 8-9. , "Zühd ve Rekaik", DİA, 2013, XLIV, s. 535-37. Tuğlu, Nuri – Ahmet Yıldırım, "Vekî b. Cerrâh ve Kitabu'z-Zuhd Adlı Eseri", Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXV/2 (2010) , s. 127-144. Vekî b. Cerrâh, Kitabu'z-Zuhd – Zahidler Kitabı, trc. Ahmet Yıldırım – Nuri Tuğlu, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2012.

iki merfû, bir mevkûf, bir maktû rivayet gelir. Merfû rivayetlerden biri "İki nimet vardır ki insanların çoğu onlar hakkında aldanmıştır: Sıhhat ve boş zaman." hadis-i şerifidir. 13 Başer de makalesinde zühdün kuşatıcı anlamına işaret ederken baştaki maktû rivayetlerden Ebû Vâkid Leysî'nin (ö. 161/778) "Dünyada pek çok amel işledik fakat zühdden daha üstün bir amel bulamadık" rivayetini örnek gösterir. 14

Eserde ahlakî davranışlarla ilgili olarak yaklaşık yetmiş üç rivayet vardır. Bu rivayetler yumuşak huyluluk, merhamet, dili tutma, haya sahibi olma, yalancılık, haset ve diğer birçok ahlaki meseleleri içerir. Mesela "Müminlerin en olgunu ahlak bakımından en güzel olanır" hadis-i şerifi bu konudaki rivayetlerden biridir. 15 Bunlara ek olarak diğer konular diyebileceğimiz temizlik, fıkıh sahibi olma, Benî İsrâîl'den nakil, Allah için sevmek gibi değişik meselelerde rivayetler vardır.

Görüldüğü üzere Başer'in teziyle uyumlu olacak şekilde Vekî'nin eserindeki rivayetler çok farklı konuları kapsamaktadır ve zühd kelimesi kuşatıcı bir manada kullanılmıştır.

Vekî b. Cerrâh'ın Kitâbü'z-Zühd 'ünü onunla aynı dönemde yaşamış Muâfâ b. İmrân'ın (ö.

185/801) eseriyle karşılaştığımızda birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. Muâfâ b. İmrân tebeu't-tâbiinden olan büyük bir hadis alimidir ve sika kabul edilen bir ravidir. İbn Cüreyc, Evzâî, Süfyân es-Sevrî gibi isimlerden ilim tahsil etmiştir ve kendisinden rivayette bulunanlar arasında Abdullah b. Mübarek, Bişr el-Hâfi gibi kişilerinin yanında Vekî de vardır. Rivayetleri Buhârî'nin el- Câmi 'u's-sahîh'i ve Ebû Dâvûd Sünen'inde yer almaktadır. 16 Kitâbü'z-Zühd 'ünde on dört başlık altında 268 rivayet nakledilmiştir. Bunların içinde 124 merfû, 100 mevkuf ve 44 maktû hadis mevcuttur. Rivayetlerin neredeyse yarısı merfû hadis olduğu için oran olarak bakıldığında Vekî'nin eserinden fazladır. Rivayetlerin konuları mal ve evladın fitnesi, az yeme ve uyuma, makam tehlikesi, fakirliğin fazileti gibi konulardır. 17 Vekî'nin eserinin aksine ahlakî davranışlara dair rivayetler çok azdır, yalnızca tevazu sahibi olmak üzere rivayetler vardır. İki eserde de ortak olan bazı rivayetler Hz. Peygamberin "Bu dünyada malı çok olan kimseler ahirette sevabı az olanlardır.

Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 39.

Başer, a.g.e. , s. 5.

Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 167.

Hatiboğlu, "Muâfâ b. İmrân", s. 305-6.

Muâfâ b. İmrân, Kitâbu'z-Zuhd .

Ancak "Malımı şu veya bu şekilde infak edin" diyen kimseler müstesnadır." 18 hadis-i şerifi ve Hz. Aişe'den nakledilen "Muhammed'in (s.a.v.) ailesi o vefat edinceye kadar üç gün üst üste arpa ekmeği yiyerek doymamıştır" 19 rivayetidir. Ayrıca Vekî'nin eserinde yer almayan ve yöneticiliğin kötü görülmesi, soyla övünme ve başkalarının soyunu yeme, eti az yeme konuları hakkında rivayetler vardır. Sonuç olarak, Vekî'nin eseri konu ve rivayet sayısı açısından Muâfâ b. İmrân'ın eserine kıyasla daha kapsamlıdır fakat merfû hadisler sahabe ve tâbiûn sözlerinden azdır. İki eserin en büyük ortak noktası rivayetlerin Müslümanların dünya hayatını ve sosyal yaşantısını düzenlemeye yönelik olmasıdır. Muâfâ b. İmrân'ın eserindeki rivayetler zühdün daha çok dünyadan uzaklaşma yönünü ele alsa da her iki eserin esas meselesi ideal Müslüman dindarlığıdır.

Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 90, Muâfâ b. İmrân, a.g.e , s. 43. Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 69, Muâfâ b. İmrân, a.g.e , s. 203.

Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 90, Muâfâ b. İmrân, a.g.e , s. 43.

Vekî b. Cerrâh, a.g.e , s. 69, Muâfâ b. İmrân, a.g.e , s. 203.

KAYNAKÇA Başer, Hacı Bayram, "Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: Kitâbü'z-zühd'ler", İslam Ahlak Literatürü , ed. Ömer Türker – Kübra Bilgin, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016, s. 3- 23.

Hatiboğlu, İbrahim, "Muâfâ b. İmrân", DİA , 2005, XXX, s. 305-6. Muâfâ b. İmrân, Kitâbu'z-Zuhd, trc. Ahmet Yıldırım – Halil İbrahim Doğan, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018. Özafşar, Mehmet Emin, "Vekî b. Cerrâh", DİA, 2013, XLIII, s. 8-9. , "Zühd ve Rekaik", DİA, 2013, XLIV, s. 535-37. Tuğlu, Nuri – Ahmet Yıldırım, "Vekî b. Cerrâh ve Kitabu'z-Zuhd Adlı Eseri", Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXV/2 (2010) , s. 127-144. Vekî b. Cerrâh, Kitabu'z-Zuhd – Zahidler Kitabı, trc. Ahmet Yıldırım – Nuri Tuğlu, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2012.

KAYNAKÇA

Başer, Hacı Bayram, "Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: Kitâbü'z-zühd'ler", İslam Ahlak Literatürü , ed. Ömer Türker – Kübra Bilgin, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016, s. 3- 23.

Hatiboğlu, İbrahim, "Muâfâ b. İmrân", DİA , 2005, XXX, s. 305-6.

Muâfâ b. İmrân, Kitâbu'z-Zuhd, trc. Ahmet Yıldırım – Halil İbrahim Doğan, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.

Özafşar, Mehmet Emin, "Vekî b. Cerrâh", DİA, 2013, XLIII, s. 8-9. , "Zühd ve Rekaik", DİA, 2013, XLIV, s. 535-37.

Tuğlu, Nuri – Ahmet Yıldırım, "Vekî b. Cerrâh ve Kitabu'z-Zuhd Adlı Eseri", Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXV/2 (2010) , s. 127-144.

Vekî b. Cerrâh, Kitabu'z-Zuhd – Zahidler Kitabı, trc. Ahmet Yıldırım – Nuri Tuğlu, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2012.